

SERGEJ IVANOVIČ MIHALČENKO¹

Slovensko obdobje življenja Evgena Vasiljeviča Spektorskega (1930. leta): iz neobjavljenega gradiva

Izvleček: Članek govori o nekaterih vidikih življenja in dela ruskega filozofa in odvetnika Spektorskega v 30. letih 20. stoletja v Sloveniji. Spektorski je bil profesor na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani. Glavni vir članka so neobjavljeni spomini Spektorskega, ki jih hranijo v arhivu Inštituta za Vzhodno Evropo na Univerzi v Bremnu. Članek opisuje podrobnosti iskanja besedila *Spominov*, ki je dolgo časa veljalo za izgubljeno. V *Spominih* najdemo vtise Spektorskega o Ljubljani, njenem življenjskem slogu, o političnem in verskem življenju v Sloveniji. Besedilo popisuje tudi značilnosti ruskih priseljencev – profesorjev ljubljanske univerze.

Ključne besede: Spektorski, E.V.; spomini, ruski emigranti, Slovenija, Ljubljana

UDK: 929Spektorski E.V.

The Slovenian Period in the Life of E.V. Spektorsky (the 1930s): Unpublished Materials

Abstract: The paper discusses aspects of the life and work of Russian philosopher and lawyer Spektorsky in Slovenia during the 1930s. Spektorsky was a professor at the Law Faculty of the University of Ljubljana. The study draws chiefly on his unpublished memoirs, stored in the archives of the Institute of Eastern Europe at the University of Bremen, and details the search for this work, long con-

¹ Dr. Sergej Ivanovič Mihalčenko je direktor Inštituta za temeljne in aplikativne študije na Brjanski državni univerzi I. G. Petrovskega.

sidered lost. Spektorsky's memoirs include the author's perceptions of Ljubljana, of its lifestyle and the political and religious life in Slovenia, as well as the distinctive features of the Russian immigrants who taught at the Ljubljana University.

Key words: Spektorsky, E.V.; memoirs; Russian emigrants; Slovenia; Ljubljana

Evgen Vasiljevič Spektorski (1875–1951) je bil pomemben ruski znanstvenik in družbeni aktivist. Njegova dela se posvečajo širokemu področju družboslovnih znanosti – teoriji in zgodovini prava, zgodovini Rusije, kulturologiji, sociologiji ter zgodovini književnosti.² Družbena in uradna službena dejavnost Spektorskega je v glavnem potekala v okviru višješolskega izobraževalnega sistema: pred revolucijo je bila njegova akademska kariera, ki ga je vodila od profesorja in magistra do rednega profesorja in celo rektorja Univerze svetega Vladimirja v Kijevu, zelo uspešna. Ne glede na to, da je Spektorski leta 1920 emigriral, je ne samo nadaljeval svoje znanstveno delo v tujini, temveč je tudi postal eden od organizatorjev raziskovalne in izobraževalne dejavnosti, ki je povezovala predstavnike ruske diaspore. Bil je med ustanovitelji Ruskega znanstvenega inštituta v Beogradu, nekaj časa pa je tudi vodil rusko pravno fakulteto v Pragi. Znanstvena in organizatorska dejavnost Spektorskega se je končala z njegovo smrtjo v ZDA leta 1951. Po dolgem premoru sta v zadnjem času delo in usoda Spektorskega ponovno začela vzbujati raziskovalno zanimanje. Pri tem so bili v ospredju različni pogledi na njegovo biografijo, izobraževalno in družbeno

---

² Ermičev, 2006.

dejavnost.³ Namen tega prispevka je osvetliti nekatere vidike slovenskega obdobja v življenju in dejavnosti znanstvenika na podlagi še neizdanega rokopisnega gradiva njegovih "Spominov".

Ker se je Spektorski v svojem življenju večkrat selil in menjal delovno mesto – večkrat je celo bežal pred oblastmi (leta 1919 iz Kijeva, leta 1920 iz Odese, leta 1945 iz Ljubljane) –, svojih dokumentov in papirjev pogosto ni mogel vzeti vseh s seboj, zato najdemo gradivo o njem v številnih fondih različnih arhivov v več državah. Najbolj povedni sta rokopisni gradivi v Narodni knjižnici V. I. Vernadskega v Kijevu⁴ in v Arhivu Republike Slovenije v Ljubljani.⁵ Obstajajo tudi dokumenti Spektorskega v fondu Varšavske državne univerze, ki se hranijo v Državnem arhivu Varšave (Z.241), v arhivu Univerze v Ljubljani (IV-60), v praškem Ruskem emigrantskem arhivu, ki je sedaj v Državnem arhivu Ruske federacije, v Bahmetovem arhivu (Bakhmeteff Archive of Russian and East European Culture) knjižnice Columbijske univerze v New Yorku itd. Posebno mesto na tem seznamu zavzemajo dokumenti Spektorskega v arhivu Inštituta za raziskovanje Vzhodne Evrope Univerze v nemškem Bremnu (Forschungsstelle Osteuropa).

Fondi arhiva Inštituta za raziskovanje Vzhodne Evrope so se začeli oblikovati v obdobju pred razpadom Sovjetske zveze s primarnim namenom zbiranja, urejanja in razvrščanja gradiva disidentskega gibanja v ZSSR in drugih socialističnih državah. Tako so dokumenti leta 1951 umrlega Spektorskega pravzaprav izjema med gradivom omejene ustanove. Oblikovanje oziroma odkritje fonda Spektorskega

³ Ul'janovskij V., Korotkij V., Skiba O., 2007; Mihal'čenko S. I., Tkačenko E. V., 2013.

⁴ Narodna knjižnica V. I. Vernadskega Nacionalne akademije znanosti Ukrajine, F. 43.

⁵ Arhiv Republike Slovenije v Ljubljani (AS), AS-1005, AS-1901. Glej v: Mihal'čenko, Mihal'čenko S., 2010.

v tem arhivu je povezano z arhivarjem G. Superfinom, nekdanjim sovjetskim filologom in učencem J. M. Lotmana, ki je znal razbrati, da je v močno obledelem gradivu, ki ga je hranil tedaj v Dortmundu živeči Slovenec Vladimir Bonač, tudi rokopis neprecenljive vrednosti, zlasti kar zadeva vprašanja ruske emigracije in sploh širše zgodovine Evrope ob koncu 19. in v prvi tretjini 20. stoletja. Po Bonačevem pripovedovanju je bila usoda tega gradiva takšna: maja 1945, ko se je v Ljubljani razvedelo, da ne bo nič z britansko intervencijo, temveč bodo vanjo vkorakale čete maršala Tita, je 70-letni Spektorski kot pripadnik ruske bele emigracije in po nekaterih pričevanjih celo sodelavec okupacijskih oblasti v naglici zapustil mesto, v katerem je preživel kar 15 let. Ljubljano je po spominih Aleksandra D. Bilimoviča zapustil peš in se odpravil proti Italiji. V takšnih okoliščinah zares ni mogel vzeti s seboj veliko gradiva. Tako je bil hočeš nočeš prisiljen pustiti velik del osebnih dokumentov v Ljubljani.

Povsem zavedajoč se vrednosti avtobiografsko-spominskih zapisov, ki jih je beležil vse življenje in jih nikakor ni mogel končati, pa tudi rokopisa večdelne monografije z naslovom *Uvod v sociologijo*, je Spektorski svoje dokumente in druge papirje izročil služabnici, ta pa jih je skrila pod staro obleko v omari pri sebi doma. Leta 1947 je Spektorski, ki je doživel mnogo gorja v taboriščih "razseljenih oseb" v Italiji, s pomočjo fonda Tolstoja emigriral v ZDA. Nekajkrat se je povezal s služabnico, vendar je ta odgovorila, da je pozabila, kam je skrila njegove dokumente in papirje. Zelo verjetno pa se je le bala vzdrževati stike z emigrantom, zato mu gradiva nikdar ni vrnila. Spektorski je v New Yorku leta 1951 umrl, Bilimovič pa je pozneje povedal, da je poskušal v ZDA ponovno napisati svoje "Spomine", a tega ni več zmož, zato so odtlej veljali za izgubljene.

S tem pa zgodba ni končana. Na začetku 50. let prejšnjega stoletja je Ljubo Butinar pri pospravljanju starih reči svoje matere Ljube našel rokopise Spektorskega. Ker ga niso zanimali, jih je pre-

dal znancu Vladimirju Bonaču, sicer nekdanjemu študentu Spektorskega (med letoma 1939 in 1943), ki je bil tedaj že uslužbenec Statističnega urada. V začetku 60. let se je Bonač, ki se je poročil z Nemko, odselil iz Jugoslavije v Zvezno republiko Nemčijo. Rokopisi, ki jih je prinesel s seboj, so se začasno znašli v Mestnem arhivu v Dortmundu. Bonač je svoje gradivo potem še večkrat ponujal raznim arhivom (od slovenskih do sovjetskih, tudi akademskih), a ni nihče pokazal zanimanja zanj. Šele ko je z njim seznanil Inštitut za raziskovanje Vzhodne Evrope, je G. Superfin spoznal in ocenil vrednost ter pomembnost teh dokumentov; o tem je tudi prepričal vodstvo inštituta, ki je gradivo odkupilo. Danes se nahajajo v fondu 30. 230 (Bonač, Vladimir) in predstavljajo v celoti dokumente Spektorskega, tj.: e.x. I *Uvod v sociologijo*, e.x.II *Spomini* in e.x. III *Letopis 1930-1933*.

Uvod v sociologijo obsega štiri rokopisne zvezke (I-II, 90 listov; III, 149 listov; IV, 191 listov; V. 70 + 43 + 81 + 49 listov). Po vsebini gre za *Predgovor* ter za poglavja oziroma razdelke *Izvor in usoda sociologije*, *Naloge sociologije*, *Metodologija sociologije*, *Splošna sociologija* in *Specialno sociologijo*.

Spomini so hranjeni v petih konvolutih (na listih s številkami 42-929). Z rokopisnim besedilom je zapolnjena le leva stran vsakega lista. Desna stran včasih vsebuje dopolnitve in popravke, list pa je na obratni strani pogosto prazen. Besedilo kronološko pokriva celotno življenje Spektorskega od rojstva in izvora njegove družine do 30. let 20. stoletja, kjer se besedilo prekine sredi besede. Z Bonačem leta 2009 ni bilo mogoče razčistiti, kje so prve strani (tedaj sem z njim sam govoril). Besedilo vsebuje mnogo podrobnosti iz osebnega življenja Spektorskega. Posebnega pomena so opisi Slovenije in spomini na Univerzo v Ljubljani, kamor je prišel leta 1930 iz Beograda.

Prve vtise o Sloveniji si je Spektorski izoblikoval že leta 1923, ko je po naključju potoval mimo Ljubljane. Zanj je bila "simpatično ti-

rolsko mesto”. Pozneje je še dvakrat pripotoval v Ljubljano. Tedaj je “jugoslovanski Salzburg name naredil vtis kot na večino tistih, ki so potovali skozenj ali so tja pripotovali zaradi poletnega dopusta: Ljubljana se jim je zdela podobna zemeljskemu raj, naseljenemu z gostoljubnimi ljudmi, ki v turističnih nošah s pesmimi napotujejo obiskovalce na izlete v gorske kraje. Ko sem se naselil v Sloveniji, sem si natančneje ogledal deželo in ljudi. Z estetske strani se Slovenija zdi kot park s čudovito alpsko pokrajino. Ekonomska pomanjkljivost tega je siromašno stanje naravnih darov, ki je toliko bolj občutno, saj ima prebivalstvo neprimerljivo višjo raven življenjskih potreb kot v Srbiji.”⁶

Spektorski je omenjal drugačen ritem življenja kot v Beogradu: “Ko sem se priselil v Ljubljano, je bilo tam okoli 60.000 prebivalcev. Ritem in splošni značaj njenega življenja pa je bil veliko bolj provincialen kot v Beogradu, celo bolj kot v Mariboru: Ljubljana Zaspana. Tam, kjer so nato zrasli Dukičevi bloki in nebotičnik, so bile še mirne majhne hišice z opečnatimi strehami in velikimi vrtovi. Ko sem stopil iz domače hiše, da bi se za pol ure sprehodil, sem se znašel v parku, nato pa zakorakal v gozd. V trgovinah so me imenovali ‘gospod profesor’, zato ker so vedeli, kdo sem. Poslanci so nadomeščali diplomatski korpus, poveljnik divizije in ban pa ministre.”⁷

Spektorski je Slovence opisal precej podrobno. Opazil je, da “gore prej ločujejo, kakor združujejo”, zato so po njegovem tudi Slovenci ločeni med seboj.

Pod vplivom profesorja Ramovša je naštel več kot 30 slovenskih narečij; razlikoval je Štajerce, tj. prebivalce Spodnje Štajerske od Maribora do Zidanega Mosta, Gorenjce, Dolenjce, Korošce in Primorce. Pri tem je na podlagi lastnih opažanj poudarjal, da “imajo [ljudje] bolj

---

⁶ Spektorski, 840–841.

⁷ Spektorski, 841.

izostren občutek za razlike kot zavest o združevanju”. Štajerci in Gorjanci se med seboj ne marajo, vendar so enotni v antipatiji do Primorcev. Korošci so po vojni prostovoljno izbrali Avstrijo namesto Jugoslavije. Primorci so prešli pod italijansko oblast. Tudi v Sloveniji so se pojavili primorski emigranti. Avtohtoni Ljubljancani jih ne marajo, Primorci pa ne njih. Razdelitev Slovencev ni le posledica narave, temveč tudi zgodovine in kulture. Slovencem je moč pripisati Heinejevo ugotovitev (ki jo je izrekel v zvezi s Švicarji), da so njihova čustva visoka kot njihove gore in ozka kot njihove doline. Zelo so navezani na svojo zemljo in še ožje na rodni kraj. To zožuje njihovo politično obzorje, čeprav za razliko od Švicarjev niso oblikovali lastne države.⁸ Spektorski je poudaril, da so mnogi od njih, celo “ko so vstopili v Jugoslavijo kot enakovredni in polnopravni državljani, [...] še vedno čutili, kot bi živeli v tuji državi, usoda katere se njih neposredno ne dotika in v kateri bojevito zavračajo vse, kar dobijo naloženo kot breme. Sleherno dodelitev sredstev državnega proračuna pozdravljajo kakor zmago nad nekim izmišljenim sovražnikom.” Avtor *Spominov* je zapisal, da “se imajo Slovenci za kulturne južne Slované. To ima znano podlago, če na primer vzamemo število objavljenih in branih knjig, procent pismenih itn. So zelo marljivi, redoljubni in veliko bolj zanesljivo resnicoljubni kot Srbi. Nimajo ničesar balkanskega. Do neke mere so razosebljeni zaradi zahodne, v prvi vrsti katoliške kulture.” Spominjal se je, da “je med srednjo in starejšo generacijo Slovencev mogoče prepoznati močan vpliv pretekle avstrijske vzgoje. Nemško so govorili kot svoj materni jezik. Če so želeli olepšati svoj slog ali povedati anekdoto, so prešli v nemščino.”⁹ Od opaznih pomanjkljivosti Slovenije je Spektorski izpostavil, da je na prvem mestu v Jugoslaviji po številu nezakonskih otrok in po porabi alkohola.

⁸ Spektorski, 841–842.

⁹ Spektorski, 842–843.

Spektorski je Slovenijo močno vzljubil. K temu je pripomoglo aktivno življenje, ki ga je imel v Ljubljani. Spominjal se je: “Nadel sem si turistično opravo, težke škornje, okovane z žebli (‘gojzarje’), ki so se mazali s tjulnjo mastjo, kupil sem si turistični vodič po Sloveniji Badjure ter začel hoditi v gore. Nisem se mogel [...] kosati z domačini, ki so se ponašali s svojim pogumom, in so bili nespa- metno drzni [ter so] plezali po skalah s pomočjo vrvi in klinov; po slovensko se je le temu reklo ‘plezati’; bilo je ob tem tudi mnogo žrtev. Nisem znal hoditi niti po širokih in položnih površinah visokih sten, če ni bilo ograje zraven. Izgubil sem zavest zaradi vrtoglavice, ko sem hodil po Golici po hrbtu, ki je ločil Jugoslavijo od Avstrije. A nenevarni in mirni izleti v gore so mi bili v velik užitek. Slovenija ima izjemno lepa področja. Blizu Ljubljane se nahaja Bled z jezerom, hoteli in slapom, kjer šumi gorski studenec, tam se je mogoče veliko sprehajati. Poleti so tja prispeli ves dvor, diplomatski korpus in veliko tujcev.”¹⁰

Provincialni značaj Ljubljane je vplival na to, da se Spektorski ni preveč zanimal za politično življenje slovenske prestolnice. Drugače od strasti, ki so vrele v Beogradu, kot se je ironično izrazil, so bili v Ljubljani “viharji v kozarcu vode, kjer plava celo naš čoln”.¹¹ Politični razred je bil v Sloveniji razdeljen na klerike in demokrate. Od politikov je Spektorskega zanimal zgolj vodja klerikalcev Anton Korošec, do katerega je imel skeptičen odnos: “Njegovi nasprotniki so mu upravičeno očitali, da je igral dvojno igro: v Beogradu se je zavzemal za enotno Jugoslavijo, v Ljubljani pa je podpiral separatiste. Nasploh so govorili, da so računali nanj bolj, kot je sam hotel.” Osebnostno je bil Korošec “oblastiželjen, pa tudi očitno lažen veseljak, povsem brezbrizen do prijatnih strani življenja, preziral je še zlasti ženske”.¹²

---

¹⁰ Spektorski, 917–918.

¹¹ Spektorski, 918.

¹² Spektorski, 846.

V primerjavi z redkobesednostjo, s katero je opisano politično življenje, so opisi cerkvenega – predvsem katoliškega – življenja v slovenskih krajih precej obsežni. Kot je poudarjal Spektorski, je na religiozno življenje v Sloveniji najbolj vplivala Avstrija: “[A]vstrijska tradicija je bila sprejeta med katoliškim duhovništvom, ki se ni moglo sprijazniti z zamenjavo apostolske veličine Habsburgov s srbsko kraljevsko rodbino Karadjordjevičev[.] [...] Pravoslavje je bilo razumljeno kot prvi sovražnik. Ko so se v Sloveniji pojavili prvi naši emigranti, so dva Rusa raztrgali samo zaradi tega, ker sta bila pravoslavna. Bem mi je povedal, kako je župnik v Mirni v cerkvi razlagal, v čem je pomen izobraževanja kraljestva SHS: ‘Prej je bil pri nas cesar, sedaj pa je kralj; cesar je bil naše vere, kraljeva vera pa je nam tuja.’ Potemtakem so se Korošci tudi pod vplivom duhovništva odločili za priključitev k Avstriji. Mnogim klerikalcem je bila ljuba misel o avtonomni Sloveniji v sklopu obnovljene Avstrije z Otonom Habsburškim na prestolu in o katoliškem pasu, ki naj bi se raztezal od Poljske prek Slovaške, Madžarske, Avstrije, Slovenije in Hrvaške do Italije in Vatikana. Sovraštvo do Srbov so gojili privrženci avstrokatolicizma, ki jih je navdihovala popevka ‘Srbe na vrbe’ in so jo peli celo tisti, katerih kariera se je v času svetovne vojne in v Jugoslaviji vzpenjala.”¹³

Spektorski je živopisno podal portret ljubljanskega škofa Jegliča. “Ko sem prišel v Ljubljano,” je zapisal, “je bil knezoškof [...] že v pokoju. Jeglič je pokupil in uničil vse primerke knjige Ivana Cankarja ‘Erotika’. Vendar je prišlo do drugega natisa, ki se je precej razširil med ljudmi. Njemu so očitali, da je napisal ‘Nasvete mladim ženam’ s pornografsko vsebino. [...] Jeglič je bil mecen. Z lastnimi sredstvi je zgradil v Šentvidu gimnazijo z internatom. Prispeval je 100.000 dinarjev za izdajo razkošne knjige ob desetletnici Univerze

¹³ Spektorski, 843-844.

v Ljubljani. Njegov naslednik je bil nekdanji profesor cerkvenega prava Rožman, rdečelični človek, poln življenja in veselja, velik ljubitelj alpskih lepot.”¹⁴ Po mnenju avtorja *Spominov* je bilo “slovensko duhovništvo zelo raznorodno”. V njegovi sredi se je pojavilo rivalstvo med generacijami. Omenil je, da je “del mlade generacije duhovnikov stremel k družbeni resnici, kar je bilo pogojeno z boljše vizanstvom [tj. okultnim komunizmom]. Antagonizem je bil opazen, ko je bil prepovedan katoliški list, ki je izražal simpatije do rdeče Španije.”¹⁵

Spektorski se je najbolj zgražal nad trgovanjem z grehi oziroma odpuščanjem. Opisal je naslednji primer: “Neki Slovenec, Baraga, nekdanji misijonar med ameriškimi Indijanci, je bil kanoniziran. Med njegovimi sorodniki je bil lastnik knjigarne v Ljubljani, ki se je tudi pisal Baraga, pa tudi učenka moje žene Tuši Leitgib. Slovensko duhovništvo je organiziralo misijon v Indiji. Nekoč je bil zgrajen poseben paviljon na [ljubljskem] Velesejmu. V tem paviljonu sem kupil razglednico s portretom Barage. Na njeni hrbtni strani sem prebral, da sem s tem dinarjem pridobil ne le sliko misijonarja, temveč tudi odpuščanje nekih grehov.” Spektorski je sodil, da je med Slovenci trgovina z odpustki cvetela še v njegovem času. Pri uporabi takšnih sredstev so se uveljavili tako imenovani duhovniki, njihov vpliv pa je bil viden pri razširjanju “urnikov vlakov v nebeško kraljestvo” – vključno z “opredelitvijo ekspresnih in hitrih vlakov, ob potniških, vseh s tremi razredi” ne le med starejšimi gospemi. Po mnenju odločno pravoslavnega Spektorskega se je “v vsem tem odražal duh katoliške etike z njeno hierokratsko heteronomnostjo, ustrezno formuli ‘nil sine episcopo’, ki je zoževala Kristusov prostor in njegov poziv: ‘Brez mene ne morete ustvariti ničesar.’ Med Boga

---

¹⁴ Spektorski, 847.

¹⁵ Spektorski, 848.

in človeka se vmeša posrednik kot podoba 'duhovnega direktorja', kot pravijo Francozi[.]” Spoved je bila po mnenju Spektorskega sredstvo npravstvenega pritiska, vse skupaj pa je “ustvarjalo vzdušje svetohlinstva”. Ob tem je memoarist opazil, da je “veliko oseb, predvsem ženskega spola, globoko predanih cerkvi”. Po drugi strani pa je “ne glede na klerikalizem v nekaterih krajih Slovenije vladalo neotesano vraževerje, še poganskega izvora – vera v ‘zelenega moža’, ‘Žal ženo’ itd.”.¹⁶

Ob koncu opisa značilnosti Slovenije je Spektorski zapisal: “Kakor v ostalih katoliških deželah je tudi v Sloveniji prebivalstvo ostro razdeljeno na praktikante, kot pravijo Francozi, in ateiste, na klerikalce in nasprotnike cerkve. [...] Ni bilo tistega dobrodušno-skeptičnega in potrpežljivega družbenega okolja, ki je lastno pravoslavju in je še posebej prisotno v ruskem družbenem življenju. V demokratskih ljubljanskih časopisih, kakor tudi v praških, je izjemno šokiralo dejstvo, da je bila beseda Bog natisnjena z malo črko. Vsa religija je bila speljana v klerikalizem, krščanstvo pa v papizem.”¹⁷

Predavateljska in znanstvena dejavnost Spektorskega na ljubljanski univerzi med letoma 1930 in 1945 je podrobno obravnavana v knjigi Alje Brglez in Mateja Seljaka *Rusija na Slovenskem*, pa vendar proučitev znanstvenikovih *Spominov* omogoča nekaj dopolnilnih komentarjev in popravkov.

Najprej: Spektorski se je prvič pojavil na ljubljanski univerzi leta 1923, ko je pripotoval, da bi si ogledal, v kakšnih razmerah bivajo ruski študenti te izobraževalne ustanove. Zdelo se mu je, da so te slabe: “Nezadovoljiv se je izkazal že prostor za študente v barakah ob železniški postaji, ter predvsem v temnih in vlažnih kamrah gradu, v katerem je bil nekaj časa zaprt Silvio Pelico, ki je zanimal

¹⁶ Spektorski, 849.

¹⁷ Spektorski, 849–850.

Puškina.”¹⁸ Drugače je bil dotok ruskih študentov v Ljubljani sicer manjši kot v Beogradu, vendar pa stalen.

Med letoma 1930 in 1943, ko so univerzo zaprle nemške okupacijske oblasti, je Spektorski predaval ustavno pravo, cerkveno pravo, zgodovino filozofije prava in uvod v sociologijo.¹⁹ Po pričevanju N. N. Aleksejeva je bil Spektorski zelo priljubljen med študenti in ti so mu izkazovali naklonjenost.²⁰ Sam Spektorski je zapisal, da “se študenti naše fakultete učijo z vnemo in se vedejo spoštljivo. Ko profesor vstopi v predavalnico, vsi vstanejo.” Spektorski je samokritično priznaval, da mu pri ustavnem pravu “ni uspelo tako navdušiti obiskovalcev [...] seminarja, da bi predstavili svoje referate. Zato sem se tudi jaz omejil na razlago konstitucije in repetitorija.” Toda kljub temu je bil uspešen pedagog: “A ko sem začel predavati študentom prvega letnika uvod v sociologijo, se je pri meni pojavila [...] cela vojska. Našli so se študenti, Komar, Bonač in drugi, ki so pokazali dobro izobrazbo in veliko zanimanje za znanstvene, še zlasti filozofske probleme. Njihovo zanimanje je navduševalo tudi mene. In dejavnosti na seminarju so potekale zelo živo.”²¹ Eden od teh študentov – Vladimir Bonač – je potem, kot smo videli, odigral pomembno vlogo pri ohranitvi največjega dela *Spominov* Spektorskega.

Spomini vsebujejo tudi opise več ruskih profesorjev na fakultetah ljubljanske univerze. Med pravniki je Spektorski v prvi vrsti omenjal A. D. Bilimoviča, profesorja za politično ekonomijo, in svojega kolega z Univerze sv. Vladimirja v Kijevu. O njem pravi: “V znanosti se je vedno bolj navduševal za matematične metode, k čemur ga je nagovarjal njegov beograjski brat [tj. Anton D. Bilimovič]. Njegova knjiga o konjunkturah je prežeta z matematičnimi for-

---

¹⁸ Spektorski, 578.

¹⁹ Brglez, Seljak, 2008, 219–223.

²⁰ Alekseev, 1992, 220.

²¹ Spektorski, 867–868.

mulami. V filozofiji se je zadovoljil s t. i. naivnim realizmom. Jaz sem se z njim pogosto in vztrajno, a povsem brezuspešno prepiral o metodologiji, mu dokazoval, da se zanj problemi končajo že tam, kjer se v resnici sploh še niso začeli.” Bilimovič si je močno prizadeval, da bi uredil knjižnico fakultete. Za finančno podporo se je večkrat obračal na banke, na trgovska in industrijska podjetja, in bil pri tem pogosto uspešen.²²

Znani pravnik, ki se je posvetil kriminalistiki, je bil A. V. Maklecov. Spektorski ga označuje takole: “Zelo pogosto je pisal o teoriji svoje znanosti in o kriminologiji. Za razliko od mnogih kriminalistov pa ni zapadal v skrajnosti modnega sociologizma in naturalizma ter ni pozabljal etične narave problemov zločina in kazni.”²³

Na ljubljanski univerzi je kot honorarni profesor delal tudi znani kijevski zgodovinar prava M. N. Jasinski. Kot je zapisal Spektorski, je “za razliko od drugih ruskih kolegov na fakulteti v emigraciji moral spremeniti, ali bolje razširiti svojo specializacijo, [ter] [...] preiti od zgodovine ruskega prava k zgodovini prava slovanskih ljudstev”.²⁴

Med predavatelji z drugih, nepravniških področij se je Spektorski spominjal lektorja ruskega jezika in diplomanta moskovske univerze N. F. Preobraženskega. O njem je zapisal: “Bil je čudovit pripovedovalec, dober lektor, dober poznavalec ruske književnosti in slovenskega jezika, v katerega je prevedel ruske avtorje, celo v verze. A njegov nastop je kvarilo to, kar je Ščedrin pri Seničkinih imenoval strup. Ni bil v Rusiji pod boljševiki in je zato ohranil v celoti, v stari obliki, izraze ruskega dorevolucijskega radikalizma.”²⁵

Ruski profesorji so predavali tudi na drugih fakultetah ljubljanske univerze. Tako je bilo nekaj profesorjev na tehniški fakulteti,

²² Spektorski, 856–857.

²³ Spektorski, 862.

²⁴ Spektorski, 864.

²⁵ Spektorski, 870.

med katerimi velja še posebej omeniti tiste na oddelku za montanistiko, ki je bil tedaj edini v vsej Jugoslaviji. Spektorski je omenil nekdanjega profesorja varšavske in novočerkaska tehnične fakultete D. V. Frosta, ki je predaval jamomerstvo, njegov kolega iz Novočerkaska A. A. Kopylov, pa je predaval montanistično gradbeništvo. Vsi prišleki pa se v Ljubljani niso zadržali: Frostov asistent A. A. Gorski je odšel na delovno mesto v rudnik – najprej nekje na jug Jugoslavije, potem pa na Ciper, A. N. Mitinski se je že leta 1924 preselil na pribramsko montanistično akademijo, medtem ko se je kemik V. Isajev preselil v Ameriko.²⁶

Na fakulteti so predavali tudi nekdanji predavatelj vojnoinženirske akademije, nadarjeni kemik A. N. Mandelj, nekdanji direktor montanističnega inštituta, mineralog V. V. Nikitin, in nekdanji predavatelj kijevske politehnične fakultete, fizik F. F. Grudinski. Slednjega se je Spektorski spominjal s skepso: “Pravijo, da je Grudinski dobro učil študente reševati naloge. A se za znanost ni popolnoma nič zanimal. V fiziki ni prišel dalj od Hvoljsona, tako da so njegovi študenti že v gimnaziji bili deležni bolj sodobnega znanja. Njega sta pravzaprav zanimali samo dve reči: pojedine in ribolov.”²⁷

Nasploh se je Spektorski z veliko toplino spominjal dobrih medsebojnih odnosov med ruskimi profesorji in vodstvom ljubljanske univerze. Zapisal je: “Ruski profesorji ljubljanske univerze se niso mogli pritoževati glede svojega položaja, nihče jim ni storil ničesar hudega. Zanje so veljali enaki zakoni [kakor za preostale profesorje]. Bral sem predavanja v srbsčini. In to ni povzročalo nikakršnih težav.” Po drugi strani Spektorski poudarja, da so tudi “ruski profesorji pošteno poskušali pomagati mladi univerzi in so ji bili hvaležni za gostoljubnost”.²⁸

---

²⁶ Spektorski, 871.

²⁷ Spektorski, 871–872.

²⁸ Spektorski, 880–881.

Spektorski je pisal tudi o svoji družbeni dejavnosti. V Ljubljani je postal predsednik društva za proučevanje filozofije, prava in sociologije ter predsednik kulturno-prosvetne organizacije Ruska matica. Slednja se je ukvarjala z najrazličnejšimi stvarmi; tako je razpisala nagrado za odrasle avtorje in med člane žirije povabila tudi I. A. Bunina. Drugo nagrado – ki jo, kakor pripominja Spektorski, na konjskih dirkah imenujejo tolažilno – je prejel I. J. Januškevič za povest 'Kakor je bilo, tako bo'. Poleg tega je Ruska matica nekaj časa vsako leto organizirala literarni in koncertni večer na "dan ruske kulture". Spektorski poroča o tem v svojih *Spominih*: "Imel sem otvoritveni govor. Za menoj je po navadi imel govor N. F. Preobraženski, ali pa je bral odlomke iz del ruskih pisateljev. Zelo dobro je brala prizore iz vsakdanjega življenja M. A. Maver. Od ruskih umetnic sta nastopili Nablocka in Oljdekol. Nastopili so tudi slovenski umetniki, ki smo jih potem gostili v restavraciji."²⁹ Ruska matica je tudi skrbela za rusko pravoslavno kapelico na višini 1100 metrov pri Kranjski Gori. Po vojni je bila nekaj časa pozabljena. Spektorski o njej pravi: "Zgradili so jo ruski vojni ujetniki, ki so tlačkali cesto, ki bi morala nositi ime nadvojvode Evgena, pa so jo poimenovali 'ruska cesta'. [...] Potem je zanjo začela skrbeti Ruska matica. S posredovanjem notarja Grašiča je dobila skrbništvo nad njo ter zemljo, kjer je ta stala, in je obsegala 11 tisoč kvadratnih metrov. Vsako leto so bila organizirana romanja h kapelici. Bogoslužje je opravljal srbski duhovnik. Ob polaganju vencev na grob ruskega vojaka, ki je bil tam pokopan pod kolesarsko stezo po ukazu majorja Jakliča, so imeli slavnostne govore tako Rusi kot tudi Slovenci." Spektorski je poudaril, da mu je bil ta kraj zelo ljub. Zapisal je: "Ko sem se odpravil tja, sem o tem obvestil A. I. Guseva, ruskega častnika, ki je služil kot delavec na železniški progi in od časa do časa

²⁹ Spektorski, 908–909.

poskrbel za kapelico. Če je imel čas, se mi je pridružil. Z duhovnikom Budimirjem in A. V. Maklecovom smo se odpravili v Kranjsko Goro že na predvečer romanja. Od postojanke na višini 815 metrov smo šli peš. Prenočili smo v 'koči', tj. v alpskem domu, zgrajenem na višini 1200 metrov, blizu italijanske meje."³⁰

Po smrti M. N. Jasinskega leta 1935 je Spektorski za kratek čas postal glavni vodja ruske emigrantske skupnosti v Ljubljani. O tem je v spominskih zapiskih zabeležil: "Na tem položaju nisem bil preveč priljubljen, saj sem se preveč boril proti temu, da bi se primestni hotel Tivoli, ki je bil namenjen Rusom kot bivanjski prostor, sprevrgel v kraj nočnih veseljačenj in popivanj."³¹

Spektorski je precej veliko govoril tudi o vsakdanjem življenju emigrantov v Sloveniji, opisoval rusko gledališče in se spominjal nastopov ruskih literarnih ustvarjalcev – zlasti pesnikov K. D. Balmonta in I. V. Severjanina – v Ljubljani. Žal se besedilo *Spominov* pretrga sredi besede, zato se je največ podatkov o Sloveniji ohranilo za stanje na začetku 30. let. Kljub temu pa so *Spomini* pomemben vir tako za zgodovino Slovenije kot tudi za zgodovino ruske emigracije v njej. Njen nespregledljivi del je bilo tudi življenje in delo Evgena V. Spektorskega.

Bibliografija

ALEKSEEV, N. N. (1992): *Iz Car'grada v Pragu. Russkij juridičeskij fakul'tet*, v: Pašuto, V. T., *Russkie istoriki-èmigranty v Evrope*. M.: Nauka.
BRGLEZ, A., SELJAK, M. (2008): *Rusija na Slovenskem. Ruski profesorji na Univerzi v Ljubljani v letih 1920-1945*. Ljubljana: Inštitut za civilizacijo in kulturo.

---

³⁰ Spektorski, 909-910.

³¹ Spektorski, 904.

ERMIČEV, A. A. (2006): "E. V. Spektorskij (1875-1951). Bibliografičeskaja spravka", v: *Spektorskij E. V. Problema social'noj fiziki v XVII stoletii*. SPB.: Nauka, II, 506-521.

MIHAL'ČENKO, S. I. (2010): "Dokumenty russkoj èmigracii pervoj volny v arhivah Slovenii", v: *Russkoe nasledie v stranah Vostočnoj i Central'noj Evropy*. Brjansk: RIO Brjansk. gos. uni-ta, 202-209.

MIHAL'ČENKO, S. I., TKAČENKO, E. V. (2013): "Evgenij Vasil'evič Spektorskij", *Voprosy istorii*, 1, 31-53.

SPEKTORSKI, E. V.: "Vospominanija", v: *Forschungsstelle Osteuropa an der Universität Bremen. Historisches Archiv. F.01-30.230. E.x. II.*

UL'JANOVSKIJ, V., KOROTKIJ, V., SKIBA, O. (2007): *Ostannij rektor universitety Svjatogo Volodimira Evgen Vasil'ovič Spektorskij*. Kiiiv; Kiivs'kij universitet.